

પ્રવચન નં. ૧૮, શ્લોક-૧૮, ગાથા-૧૧-૧૨ ગુરુવાર, ફાગણ વદ ૬, તા.૧૮-૦૩-૭૧

‘નિયમસાર’ જીવ અધિકાર. કેવો જીવ સ્વભાવ છે? અને એ સ્વભાવનું ધ્યાન કરવાથી મુક્તિની પ્રાપ્તિ થાય છે. એટલે જીવ અધિકારમાં એ લીધું છે. કેવા જીવનું ધ્યાન કરવાથી, કેવા જીવનું જ્ઞાન કરવાથી કે કેવા જીવમાં રમણતા કરવાથી આત્માને ધર્મ થાય અને મુક્તિ થાય? છેલ્લો પેરેગ્રાફ છે. ૨૮ પાનું. છેલ્લો છે ને?

આ આત્મા, અંદર આત્મા છે એ કેવો છે? કે ‘સહજ ચિદ્વિલાસરૂપે.’ આત્મા સ્વભાવિક જ્ઞાનનો વિલાસ છે. આહાહા...! ત્રિકાળ આત્મા વસ્તુ, એ સ્વભાવિક જ્ઞાનના વિલાસરૂપે અનંત ચતુષ્ટય સહિત એવો આત્મા (છે), એને ભાવવો-અનુભવવો એમ કહે છે. સ્વભાવિક

જ્ઞાનવિલાસરૂપ આત્મા, એ તો જ્ઞાનના વિલાસરૂપ આત્મા છે. એમાં કાંઈ શરીર, વાણી, મન કે પુણ્ય-પાપ, દયા-દાન, વ્રત-વિકલ્પો એમાં છે નહિ. સમજાણું કાંઈ? એવો જે ભગવાનઆત્મા સ્વભાવિક જ્ઞાનના વિલાસરૂપ (છે).

હવે એમાં ચાર બોલ વર્ણવે છે. સ્વભાવિકજ્ઞાન વિલાસરૂપ આત્મા, ધ્રુવ એ ‘સદા સહજ પરમ વીતરાગ સુખામૃત,...’ રૂપ છે. કેવો છે ભગવાનઆત્મા? સદા-ત્રિકાળ, સ્વભાવિક પરમ વીતરાગ સુખનો અમૃતરૂપ છે એ. સદા-ત્રણેકાળ. શ્રદ્ધામાં ત્યાં ત્રિકાળ લીધો છે. આમાં સદા લીધું છે. ટીકામાં એટલો શબ્દ ફેર પડ્યો છે.

શું કહે છે? મૂળ વાત છે. સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર તીર્થંકરદેવ, વીતરાગ પરમાત્માએ એ મોક્ષનો માર્ગ કેમ થાય? એ જાણ્યું એવું એમણે કહ્યું. પાનું ૨૮. છેલ્લો પેરેગ્રાફ છે. છે, ત્યાં બીજા ઘણા પુસ્તક છે. માખણની વાત છે આખી. જેને ધર્મ થાય અને મુક્તિ થાય, એ કેમ થાય? એ વાત કરે છે. અંદર ભગવાનઆત્મા ધ્રુવ, નિત્ય, સહજ જ્ઞાનવિલાસરૂપી પ્રભુ નિત્ય (છે). ‘સદા સહજ પરમ વીતરાગ સુખામૃત,...’ રૂપ. અંતર વસ્તુનો સ્વભાવ, અનંત ચતુષ્ટય માલ્યલો, એક સ્વભાવિક પરમ વીતરાગ સુખામૃત, વીતરાગી આનંદના અમૃતસ્વરૂપ આત્મા છે. આહાહા...!

મુમુક્ષુ :- આનંદ એટલે?

ઉત્તર :- અમૃત આનંદ-સુખ. આનંદ કહો કે સુખ કહો.

મુમુક્ષુ :- વીતરાગી...

ઉત્તર :- વીતરાગી-રાગ વિના. આ તમારું બહારનું ધૂળનું માનેલું. પૈસામાં સુખ છે અને ધૂળમાં સુખ છે, બાયડીમાં સુખ છે એ તો રાગનું, ઝેરનું સુખ છે. એ માટે વીતરાગી કીધું. સમજાણું કાંઈ? એ રાગવાળું માનેલું છે અજ્ઞાનીએ મૂઢ. પૈસામાં, આબરૂમાં, કીર્તિમાં, ધૂળમાં, ધમાહામાં, પાંચ-પચાસ લાખ થયા અને સુખી છીએ. મૂઢ છો.

મુમુક્ષુ :- એમાં એને મૂઢ ન કહેવાય.

ઉત્તર :- મૂઢ નહિ. એ તો મહા ઝેરનો પ્યાલો પીવે છે. એય...! આહાહા...! કહે છે કે પૈસા, સ્ત્રીનું શરીર, આબરૂ, પચીસ લાખ રૂપિયાના મોટા મકાન, એના ઉપર લક્ષ જાય છે એ દુઃખનું, આકુળતાનું ઝેર છે. આહાહા...! એ ઝેરનો, રાગનો અનુભવ છે. માટે કહે છે કે આત્મામાં ત્રણેકાળ સ્વભાવિક પરમ વીતરાગ સુખનો, અમૃતનો પિંડ એ પ્રભુ છે. આહાહા...! સમજાય છે કાંઈ?

આ શરીર માટી છે એ તો માટીરૂપે રહેલ છે. અંદરમાં કર્મ છે એ કર્મરૂપે, અજીવરૂપે રહેલ છે. અંદર પુણ્ય અને પાપના વિકલ્પો-ભાવ છે એ વિકારરૂપે રહેલ છે. એક સમયની અવસ્થા તે સમયરૂપે રહેલી છે. એક સમયરૂપે રહેલી છે. ત્રિકાળ જે આત્મા સર્વજ્ઞ વીતરાગ પરમેશ્વર તીર્થંકરે જોયો, એ આત્મા સહજ જ્ઞાનવિલાસરૂપી પ્રભુ અંદર છે. આહાહા...! ‘સદા સહજ પરમ વીતરાગ સુખામૃત,...’ સ્વરૂપ છે. શક્તિ એની સુખામૃત (છે). વીતરાગ

અમૃતસ્વરૂપ એ આત્મા છે. આહાહા..!

‘(૨) અપ્રતિહત નિરાવરણ પરમ ચિત્શક્તિનું રૂપ,...’ છે એ તો. ચિદ્-જ્ઞાનવિલાસરૂપે તો કહ્યું. પણ એ પાછું એ કહે છે, એ પોતાનું અંદર સ્વરૂપ અપ્રતિહત-કોઈ દિ’ નાશ ન થાય, આવરણ નથી, એવું જ્ઞાનસ્વરૂપ છે. એવો ચિત્શક્તિરૂપ, જ્ઞાનશક્તિરૂપ આત્મા છે. હજી આત્મા કોને કહેવો એની ખબર ન મળે અને ધર્મ થાય એને.

મુમુક્ષુ :- કેવી રીતે?

ઉત્તર :- આ કરે એટલે થઈ જાય. વ્રત પાળે, ભક્તિ કરે, પૂજા કરે, અપવાસ કરે. ધૂળમાં પણ ધર્મ નથી સાંભળને. હજી ધર્મ કેમ થાય? ક્યાંથી થાય? કરનારો કોણ છે? એની ખબરું વિના ધર્મ ક્યાંથી આવશે? સમજાણું કાંઈ?

કહે છે કે ‘અપ્રતિહત નિરાવરણ પરમ ચિત્શક્તિનું રૂપ,...’ ભાષા જુઓને! ઓછી પડે છે એમને. ઓલામાં ‘સહજ પરમ વીતરાગ સુખામૃત,...’ (કહ્યું). અપ્રતિહત-આત્મામાં હણાય નહિ એવું, પાછું પડે નહિ એવું સ્વભાવિક આવરણ વિનાનું. પરમ જ્ઞાનસ્વરૂપ આત્મા અંદર છે. અનંત ચતુષ્ટય માઘલો આ બીજો બોલ (ચાલે છે). પહેલો બોલ વીતરાગ સ્વભાવિક પરમ સુખામૃત એ પહેલું. અનંત ચતુષ્ટય આત્મામાં ત્રિકાળ છે, એમાં એ પહેલો બોલ. બીજો બોલ આ પરમચિત્શક્તિરૂપ. આહાહા..!

ત્રીજો બોલ. ‘સદા અંતર્મુખ એવું સ્વસ્વરૂપમાં અવિચળ સ્થિતિરૂપ સહજ પરમ ચારિત્ર,...’ આત્મામાં અનાદિઅનંત. એમાં પણ સદા શબ્દ વાપર્યો છે ને, જુઓ! ‘અંતર્મુખ એવું,...’ અંદર અંતર્મુખ સ્વરૂપ છે. પર્યાયની અહીં વાત નથી, અવસ્થાની વાત નથી. ત્રિકાળ આત્મામાં. ‘અંતર્મુખ એવું સ્વસ્વરૂપમાં અવિચળ...’ સ્વસ્વરૂપ જ્ઞાનાનંદમાં અવિચળ-ચળે નહિ એવું. ‘સ્થિતિરૂપ...’ સ્થિરરૂપ. ‘સહજ પરમ ચારિત્ર,...’ એ આત્મામાં અનાદિઅનંત પડ્યું છે. આ ચારિત્ર અંદરની વ્યાખ્યા થઈ. પ્રગટ ચારિત્ર પર્યાયની પછી. આ તો અંતરસ્વરૂપમાં આ આત્મ પદાર્થ જે વસ્તુ છે એ જ્ઞાનવિલાસરૂપી પ્રભુ (છે) એમાં અનંતચતુષ્ટય માઘલા ચાર બોલ છે. એમાં પહેલો તો ‘વીતરાગી સુખામૃત,...’ ‘અપ્રતિહત નિરાવરણ પરમ ચિત્શક્તિરૂપ,...’ અને ‘અંતર્મુખ એવું સ્વસ્વરૂપમાં અવિચળ સ્થિતિરૂપ સહજ પરમ ચારિત્ર,...’ શાંતિ, વીતરાગતા આત્મામાં ત્રિકાળ પડી છે. એને અહીંયાં ચારિત્ર કહેવામાં આવે છે. આહાહા..! ભારે વાત, ભાઈ! ‘પરમ ચારિત્ર,...’ છે ને? હવે ચોથો બોલ. પહેલા બેમાં સદા સદા શબ્દ વાપર્યો હતો. એકમાં સદાનો અર્થ અપ્રતિહત વાપર્યો હતો. પાછો પડે નહિ એટલે એ જ એમ ને એમ છે સદા. અહીંયાં હવે શ્રદ્ધાને વર્ણવે છે. ત્રિકાળી શ્રદ્ધા, હોં! પ્રગટ સમકિત પર્યાયની વાત નહિ.

‘(૪) ત્રણે કાળે અવિચ્છિન્ન (અત્રૂટક)...’ એવો ભગવાનઆત્મામાં ત્રણેકાળે તૂટે નહિ, છેદાય નહિ, એકરૂપ રહે એવો ‘હોવાથી સદા નિકટ એવી પરમ ચૈતન્યરૂપની શ્રદ્ધા...’ સદા

નિકટ. એ શ્રદ્ધા આત્મામાં અનાદિઅનંત પડી છે. આહાહા..! સમજાય છે કાંઈ? આત્મા કેવો એણે સાંભળ્યો નહિ અને એમ ને એમ ધર્મ થઈ જાય. આ ખબરું વિના બધા પોષા કર્યા, પડિક્કમણા કર્યા. શું હશે? ‘પોપટભાઈ’! એ જ કર્યું હતું? ધૂળમાં પણ ધર્મ નથી. તને હજી આત્મા કોણ છે? સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર ત્રિલોકનાથ પરમાત્માએ કેવળજ્ઞાનમાં દરેકનો આવો આત્મા જોયો. સમજાણું કાંઈ?

એવો જે ‘(અતૂટક) હોવાથી સદા નિકટ એવી પરમ ચૈતન્યરૂપની શ્રદ્ધા-’ પ્રગટ શ્રદ્ધા થવી એ નહિ. અંદરમાં ચિદ્વિલાસરૂપી પ્રભુ! ગુણ ધ્રુવ, એમાં આ સુખ, એમાં એ જ્ઞાન, એમાં એ ચારિત્ર, એમાં એ શ્રદ્ધા, એ ત્રિકાળ અનંત ચતુષ્ટય શક્તિરૂપ, સ્વભાવરૂપ, ગુણરૂપ પડ્યા છે. સમજાણું કાંઈ? એના ખજાનામાં આ ચીજ પડી છે. આહાહા..! ‘પંડિતજી’! ભારે વાત, ભાઈ! ‘એવી પરમ ચૈતન્યરૂપની...’ જુઓ! પરમ શબ્દ તો બધાને વાપર્યો છે. ‘પરમ ચૈતન્યરૂપની...’ શ્રદ્ધા પારિણામિકભાવે. આત્મવસ્તુમાં સ્વભાવભાવે રહેલી શ્રદ્ધા. અતૂટક, નિકટ. ‘જેઠાભાઈ’! આવું બધું ક્યાંય સાંભળ્યું હતું?

મુમુક્ષુ :- આવું ક્યાં સાંભળે?

ઉત્તર :- નહિ? મહેનત તો બહુ કરી હતી. ઊના પાણી પીવા ને, અરે..! શું કહેવાય એ? .. રાખવી. ઉપર શેત્રુંજય ચડવું. કોથળીમાં ફૂલ લઈને જાય, આમ પડવા ન દે. એ બધી ક્રિયાઓ તો પર છે. એમાં કદાચ રાગની મંદતાનો ભાવ હોય તો એ પુણ્ય ઘોર સંસારનું કારણ છે. એમ કહેશે હમણા, હોં! ભાઈ! આરે..! ભારે વાત, ભાઈ! આકરો વીતરાગમાર્ગ જગતને સાંભળવો મુશ્કેલ પડે. ‘સેઠી’! આ પ્રભુ અંદર બિરાજે છે એમ કહે છે. તારા અંતર ખજાનામાં જ્ઞાનવિલાસરૂપી પ્રભુ તું, તેમાં અમૃતસુખ, જ્ઞાન, ચારિત્ર અને શ્રદ્ધા. એના પછી વિશેષણો આપ્યા બધા. એ અનંતચતુષ્ટય સ્વભાવ ધ્રુવ, આત્માના નિત્ય સ્વભાવમાં એ ધ્રુવપણે પડ્યા છે.

મુમુક્ષુ :- ...

ઉત્તર :- આ સંપત્તિ આત્માની છે. ધૂળમાં પણ નથી. આ મારા પૈસા અને આ. ‘પોપટભાઈ’! તમારા પૈસાવાળાને બહારમાં મોઢાઆગળ ખુરશી મળે.

મુમુક્ષુ :- અહીંયાં પણ મળે છે.

ઉત્તર :- અહીંયાં મળે પણ... અહીં જમીન લીધી, જુઓને! ૩૬ હજારની લીધી. હવે પછી એમાં બંગલા નાખશે ને. જમીન એકલી ૩૬ હજારની લીધી. એય..! ‘ચીમનભાઈ’! તમારા વેવાઈ થાય છે ને? આ ધૂળમાં બહારમાં ૨૫-૫૦ લાખ થાય, કરોડ-બે કરોડ થાય ત્યાં તો જાણે... આહાહા..!

મુમુક્ષુ :- એમને પછી ક્યાં નાખવા એની ચિંતા ઊભી થાય.

ઉત્તર :- ચિંતા, આકુળતા દાહ છે. આહાહા..! એ પહેલા કરવાનો ભાવ એ દાહ-

અગ્નિ. રાખવાનો ભાવ એ અગ્નિ, જાળવવાનો ભાવ અગ્નિ, આ વાપરવાનો ભાવ એ અગ્નિ છે. આ ધર્મને નામે વાપરે તો પણ એ કષાયનો શુભભાવ અગ્નિ છે. રાગ છે ને. આહાહા...! ભારે કામ ભાઈ! વીતરાગ માર્ગ છે આ તો. પરમેશ્વર ત્રિલોકનાથ, તીર્થંકરનો. એ કાંઈ આલી-દુઆલી, પામર માને એ માર્ગ નથી. સમજાણું કાંઈ? 'પ્રકાશદાસજી'! આહાહા...! 'પ્રકાશદાસ' પ્રકાશના સ્વામી થાશે. પ્રકાશના સ્વામી થવું એમ કહે છે અહીં તો. આહાહા...!

ચૈતન્યવિલાસ ભગવાન. 'પદ્મપ્રભમલધારીદેવ'ની ભાષા જુઓને! કેટલી ટૂંકી પડે છે એમને. સહજ ચિદ્વિલાસરૂપે. સ્વભાવિક જ્ઞાનના વિલાસસ્વરૂપ પ્રભુ તું છો એમ કહે છે. તારો વિલાસ તો તારા સ્વભાવમાં છે. આહાહા...! આ ધૂળમાં બાયડી-છોકરા અને પૈસા, હજીરામાં તારો વિલાસ નહિ, ભગવાન! એ તો બધા ઝેરના પ્યાલા પીવાય છે. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ? કહો, 'કાંતિભાઈ'!

ઓ..હો...! 'એ સ્વભાવ અનંતચતુષ્ટયથી...' એ સ્વભાવ અનંતચતુષ્ટય ચાર થયા ને ? પહેલો બોલ તો સ્વભાવિક જ્ઞાનસ્વરૂપી એવો મુખ્ય લીધો. કારણ કે જ્ઞાયક તરીકે લેવો છે ને? જ્ઞાયકભાવ ભગવાનઆત્મા. જ્ઞાનવિલાસરૂપે પ્રભુ! અનંત ચતુષ્ટયથી સહિત બિરાજમાન પ્રભુ ધ્રુવ છે. કહો, સમજાય છે કે નહિ આમાં?

મુમુક્ષુ :- ન સમજાય તો હજી સમજાવી દ્યો.

ઉત્તર :- 'શેઠી' ઠીક રાખે છે. કોણ સમજાવી દે?

અહીં કહે છે 'એ સ્વભાવ અનંતચતુષ્ટયથી જે સનાથ (સહિત) છે...' ભગવાનઆત્મા સનાથ છે. શેનાથી? ચિદ્વિલાસરૂપે અનંતચતુષ્ટય સહિત હોવાથી તે આત્મા સનાથ છે. અનાથ નથી, સનાથ છે. આહાહા...!

મુમુક્ષુ :- આ છે માટે સનાથ છે.

ઉત્તર :- હા, સનાથ છે. આહાહા...! ભગવાનઆત્મા, નિત્ય, ધ્રુવ. એક સમયની પર્યાયની વાત નથી, પુણ્ય-પાપની તો વાત પણ અહીંયા નથી. એ તો બધો સંસાર છે. જેને ધર્મ કરવો છે એણે આવા આત્માને અંતરમાં રહીને ભાવવો એનું નામ ધર્મ છે. હજી આવે છે, હોં! હળવે-હળવે.

એવો જે સનાથ આત્મા, 'એવા આત્માને-' આવા આત્માને, એવા આત્માને 'અનાથ મુક્તિસુંદરીના નાથને-' મુક્તિસુંદરી અનાથ છે એનો આ આત્મા નાથ છે. સમજાણું કાંઈ ? આહાહા...! 'ભાવવો...' જેને મુક્તિ જોઈતી હોય એણે આવા આત્માની એકાગ્રતા કરવી, આવા આત્માનો અનુભવ કરવો તો એને મોક્ષ મળે, નહિતર મોક્ષ મળશે નહિ. જુઓ તો ખરા. સમજાય છે કાંઈ? આહાહા...!

જેના ધ્યેયમાં ધર્મીની દશાની પર્યાયનું ધ્યેય, એ આખો આત્મા આવો ચિદ્વિલાસરૂપ અને અનંત ચતુષ્ટય શક્તિ-સ્વભાવસ્વરૂપ (છે), એની સન્મુખ થઈને, સંયોગી ચીજો, એનાથી વિમુખ

થઈ, દયા-દાનના વિકલ્પથી પણ વિમુખ થઈ, એક સમયની અવસ્થામાં અનાદિથી રોકાયેલો, એનાથી વિમુખ થઈ (સ્વભાવ સન્મુખ થવું). સમજાણું કાંઈ? અરે...! ભારે વાતું ભાઈ! આવી.

મુમુક્ષુ :- એક સમયની પર્યાયથી વિમુખ થઈ એટલે?

ઉત્તર :- એક સમયની પર્યાય તો અનાદિ માનેલી છે. હું ત્રિકાળ ધ્રુવ છું એમ એણે કોઈ દિ' માન્યું નથી. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ? હવે આવો આકરો આત્મા પડે. એય...! 'પારસમલજી'! હવે આમાં શું સંઘરવું? લઈ જવું શું આમાં? પેલા પૈસા હોય તો ખબર પડે કે લ્યો આ ૨૦ લાખ, ૨૫ લાખ પૈસા થયા. લાવો મારવાડમાં લઈ લઈએ. આમાં (શું લઈ જાય)? કહે છે કે આ વાત અંદર લઈ જવા જેવી છે. આહાહા...! પરમાત્મા ત્રિલોકનાથ સર્વજ્ઞદેવ ઇન્દ્રો અને ગણધરોની સમક્ષમાં દિવ્યધ્વનિ દ્વારા કહેલી વાત સંતો કહે છે. આ ટીકા ગણધરોએ કરેલી છે. ભગવાન પાસે સાંભળેલું. એ ગણધરોએ કરેલી ટીકા આ 'પદ્મપ્રભમલધારીદેવ' કરે છે. આહાહા...! સમજાય છે કાંઈ?

મુમુક્ષુ :- ...

ઉત્તર :- એ જ છે. બીજી કોઈ ચીજ જ નથી. 'મહેન્દ્રભાઈ'ને ત્યાં પૈસા-બૈસા જરીયે સાથે આવવાના નથી. એ એના નથી કે સાથે આવે. એક પર્યાય પણ એની સાથે નહિ રહે. એમ કહે છે. એક સમય રહેશે. આ તો ત્રિકાળ સાથમાં રહેશે. જુઓને! સનાથ છે માટે. સમજાણું કાંઈ? આહાહા...! ભારે વાતું, ભાઈ! અરે...! આવો મનુષ્યદેહ મળ્યો એમાં વાસ્તવિક તત્ત્વની દૃષ્ટિને નહિ સમજે (તો) એળે અવતાર છે બધાના. ચાહે તો સાધુ થઈને ક્રિયાકાંડ કરીને મરી જાય. સમજાય છે કાંઈ? પણ આ આત્મા અનંત ચિદ્વિલાસરૂપી પ્રભુ! અનંતચતુષ્ટયના સ્વભાવનો નાથ સનાથ પ્રભુ! એને દૃષ્ટિમાં લઈને એનો અનુભવ કરવો, બસ, એ જ ધર્મ છે. બાકી બધી વાતું છે. કહો, સમજાણું આમાં?

'ભાવવો...' અર્થાત્ ખુલાસો કર્યો છે. પહેલો શબ્દ ચિદ્વિલાસ છે ને? શરૂઆતમાં પહેલો શબ્દ છે. સ્વભાવિક જ્ઞાનવિલાસ. ત્યાં ચિત્ શબ્દ છે, અહીં જ્ઞાન (શબ્દ) વાપર્યો છે. ચતુષ્ટય સાથે બેનો મેળ કર્યો. 'સહજજ્ઞાનવિલાસરૂપે સ્વભાવઅનંતચતુષ્ટયયુક્ત...' સ્વભાવિક જ્ઞાનવિલાસરૂપે ભગવાનઆત્મા 'સ્વભાવઅનંતચતુષ્ટયયુક્ત આત્માને ભાવવો-' આવા આત્માની શ્રદ્ધા, જ્ઞાન અને સ્થિરતા કરવી. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ? એવો જે ભગવાનઆત્મા એને અંતરમાં (ભાવવો). જુઓ! આ ભાવવાની વ્યાખ્યા. ઓલા વિરોધ કરે છે. હમણા આવ્યું હતું કે ભાવવું એટલે આમ થાય. ચિંતવના, ઠીંકણું, ફીકણું. અરે...! ભગવાન શું કરે છે? પ્રભુ! તારું તને મહાત્મ્ય ન આવે.

મુમુક્ષુ :- વિધિ...

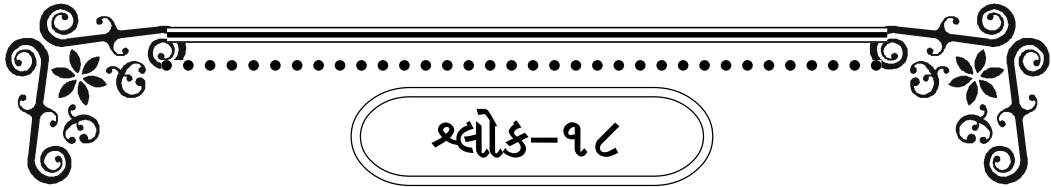
ઉત્તર :- વિધિ આ છે. આ તો બીજી ભાષા છે. ભાવવું એમાં વાંધા ઊઠ્યા છે. ભાવવું એટલે કલ્પનાથી ચિંતવવું. એમ નહિ. પાઠ છે જુઓને!

‘અનાથમુક્તિસુન્દરીનાથમ્ આત્માનં ભાવયેત્ ।’ એવો ભગવાનઆત્મા, એમાં એકાગ્ર થવું. એનું નામ સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર અને ધર્મ. એ ધર્મ. એ ધર્મી એવો અનંતચતુષ્ટયયુક્ત પ્રભુ આત્મા, એની સન્મુખ થઈને, એકાગ્રતાથી એમાંથી પ્રગટ દશા થાય એને ધર્મ કહીએ. તેને વીતરાગમાર્ગનો ધર્મ કહીએ. સમજાણું કાંઈ? આહાહા...! પુસ્તક છે કે નહિ? ભાઈ! તમારું નામ શું છે? ‘સોહનલાલજી’? આ તો ‘સોહનલાલ’ આત્મા છે અહીં તો કહે છે. આહાહા...!

કહે છે, (આ તો) પરમાત્માનો હુકમ છે. સંતો વચમાં આડતિયા થઈને જગતને સમજાવે છે. સમજાણું કાંઈ? આહાહા...! ભાઈ! તારે માલ જોઈએ છે? ધર્મરૂપી માલ જોઈએ છે? એ માલ આત્માના સ્વભાવમાં પડ્યો છે ન્યાંથી માલ આવશે. બીજેથી ક્યાંય માલ આવે એવો નથી. આહાહા...!

‘આમ સંસારરૂપી લતાનું મૂળ...’ સંસારરૂપી લતા-વેલડી. આકુળતા અને દુઃખની મોટી અનાદિની વેલડી. એને ‘મૂળ છેદવાને દાતરડારૂપ આ ઉપન્યાસથી બ્રહ્મોપદેશ કર્યો.’ (ઉપન્યાસ એટલે) ‘કથન; સૂચન; લખાણ; પ્રારંભિક કથન; પ્રસ્તાવના.’ આ પ્રસ્તાવનાથી બ્રહ્મોપદેશ (કલ્પો). ભગવાન બ્રહ્માનંદ પ્રભુ! બ્રહ્મ આનંદ. બ્રહ્મ એટલે આનંદનું સ્વરૂપ ભગવાનઆત્માનું છે. અતીન્દ્રિય આનંદનો રસકંદ છે. એનું આ પ્રસ્તાવનાનું કથન શરૂઆતમાં કર્યું. આહાહા...! સમજાય છે કાંઈ?

‘[હવે આ બે ગાથાઓની ટીકા પૂર્ણ કરતાં ટીકાકાર મુનિરાજ પાંચ શ્લોકો કહે છે :]’ પાંચ શ્લોકો. બે ગાથાના પાંચ શ્લોકો. અઢારમો છે ને? માથે અઢારમો શ્લોક છે.



શ્લોક-૧૮

(માલિની)

इति निगदिभेदज्ञानमासाद्य भव्यः
परिहरतु समस्तं घोरसंसारमूलम् ।
सुकृतमसुकृतं वा दुःखमुच्चैः सुखं वा
तत उपरि समग्रं शाश्वतं शं प्रयाति ॥१८॥

[શ્લોકાર્થ :-] એ રીતે કહેવામાં આવેલા ભેદોના જ્ઞાનને પામીને ભવ્ય જીવ ઘોર સંસારના મૂળરૂપ સમસ્ત ‘સુકૃત કે દુષ્કૃતને, સુખ કે દુઃખને અત્યંત પરિહરો. તેનાથી ઉપર (અર્થાત્ તેને ઓળંગી જતાં), જીવ સમગ્ર (પરિપૂર્ણ) શાશ્વત સુખને પામે છે. ૧૮.

૧. સુકૃત કે દુષ્કૃત = શુભ કે અશુભ.

શ્લોક-૧૮ ઉપર પ્રવચન

इति निगदिभेदज्ञानसाध्य भव्यः
परिहरतु समस्तं घोरसंसारमूलम् ।

આ લોકોને આ ન ગોઠે, હોં ભાઈ! શુભભાવ ઘોર સંસારનું મૂળ.. અર..ર! એય..! ઘોરસંસાર. ભાઈ! એ શુભભાવ છે ને, પુણ્યભાવ, ભગવાનની ભક્તિ, નામસ્મરણ, દયા, દાન, વ્રત, તપ એવો જે શુભભાવ, કહે છે કે એ ઘોર સંસારમૂળ છે.

इति निगदिभेदज्ञानमासाद्य भव्यः
परिहरतु समस्तं घोरसंसारमूलम् ।
सुकृतमसुकृतं वा दुःखमुच्चैः सुखं वा
तत उपरि समग्रं शाश्वतं शं प्रयाति ॥१८॥

‘એ રીતે કહેવામાં આવેલા...’ અર્થ છે ને નીચે? નીચે અર્થ છે. ‘ભેદોના જ્ઞાનને પામીને...’ જુઓ! શું કહ્યું? ‘આ રીતે કહેવામાં આવેલા ભેદોના જ્ઞાનના પામીને...’ એટલે કે દ્રવ્યસ્વભાવ આવો છે અને પર્યાયથી પણ એ ભિન્ન છે, રાગથી ભિન્ન છે, એમ આ રીતે ભેદજ્ઞાનને પામીને, એમ કહે છે. આહાહા..! ‘આ રીતે કહેવામાં આવેલા ભેદોના જ્ઞાનને પામીને...’ ભગવાનઆત્મા આનંદસ્વરૂપે ચિદ્વિલાસરૂપે ચારિત્રની અવિચળ સ્થિતિરૂપે અને અનાદિ અત્રૂટક શ્રદ્ધારૂપે અને જ્ઞાનરૂપે જે પડ્યો છે, પરથી તેનો ભેદ ભાવવો. આહાહા..! પરથી તેને જુદો પાડીને ‘ભેદોના જ્ઞાનને પામીને ભવ્ય જીવ...’ ભવ્યજીવ. એ તારું તારું-તરવાના અભિલાષી જીવ-તારું જીવ આ રીતે તરી જાય છે, એમ કહે છે. આ ઝીણું તો આવ્યું, ‘નવલચંદભાઈ’! ભાઈને હજી પહેલુંવહેલું છે ને એટલે. પણ હવે સાંભળો તો ખરા અહીંયાં ‘કલકત્તા’થી આવીને. માર્ગ આવો છે, બાપા! એવો માર્ગ ઝીણો. બહારમાં ક્યાંય છે નહિ. તે દિ’ એવું લાગે કે આ શું હશે? આહાહા..!

વીતરાગ પરમેશ્વર ત્રિલોકનાથ એમ હુકમ ફરમાવે છે, ભાઈ! તારું ચિદ્વિલાસ સ્વરૂપ ભગવાન, અનંત-અનંત સુખામૃત સ્વરૂપ, અનંત-અનંત ચિદ્સ્વરૂપ, અનંત-અનંત અવિચળચારિત્ર સ્વરૂપ ત્રિકાળ અને અનંત બેહદ અત્રૂટ અનાદિઅનંત એવી નિકટસ્વભાવમાં રહેલી શ્રદ્ધા. એવા આત્માને, પરથી ભેદ પાડીને ‘ભવ્યજીવ ઘોર સંસારના મૂળરૂપ સમસ્ત સુકૃત કે દુષ્કૃતને...’ જુઓ! છે? નીચે છે ‘સુકૃત કે દુષ્કૃત = શુભ કે અશુભ.’ ભાવ. શુભ અને અશુભભાવ એ વિકાર છે. આત્મા સ્વભાવસ્વરૂપ છે અને આ પુણ્ય-પાપના ભાવ વિભાવ દુઃખરૂપ છે. આત્માના અમૃતસ્વરૂપથી વિરૂદ્ધ ભાવ છે. જ્યારે ભગવાનઆત્મા સંસારના અભાવ સ્વભાવ કરવાવાળો છે, ત્યારે પુણ્ય-પાપ સંસાર કરવાવાળો છે, એમ કહે છે. આહાહા..!

આકરી વાત છે. જગતને આ બેસવું કઠણ (પડે). એમ કહે છે કે આ 'સોનગઢ'નું છે. પણ આ શાસ્ત્ર કહે છે કે શું કહે છે આ? 'સોનગઢ'નું ક્યાં આવ્યું? 'સોનગઢ'નું પુસ્તક છે આ?

મુમુક્ષુ :- બધાને તકલીફ પડતી હોયને.

ઉત્તર :- એ રીતે કહે છે એ તો બીજી રીતે કહે છે. અહીંનો વિરોધ કરવા માટે કહે છે. આત્મા છે, ભાઈ!

મુમુક્ષુ :- આ 'સોનગઢ' સોનાની છે.

ઉત્તર :- હમણા 'રાજકોટ'વાળા આવ્યા હતા ને ભાઈ. ગયા? 'કલકતા'. ગયા. એ બિચારા કહેતા હતા. 'સોનગઢ' એટલે કે હંબક. હંબક.. હંબક. અરે..! ભગવાન! બાપુ! આ શું શાસ્ત્ર કહે છે? કોના ઘરનું શાસ્ત્ર છે આ?

મુમુક્ષુ :- ભગવાનના ઘરનું.

ઉત્તર :- આ શ્લોક કોનો છે? ૮૦૦ વર્ષ પહેલાનો શ્લોક છે. ૨૦૦૦ વર્ષ પહેલાનો મૂળ શ્લોક છે. 'પ્રકાશદાસજી'! આહાહા..!

મુમુક્ષુ :- ઘોર સંસારનું...

ઉત્તર :- સાત-આઠ જગ્યાએ છે. જૂની પ્રતમાં લખ્યું છે. ... જૂની પ્રતમાં લખ્યું છે. આ તો નવું આવ્યું છે. પાનું ૩૦ માં ઘોર સંસાર આવ્યું. પાનું ૮૦ માં છે દુષ્ટ પાપમૂળ. પાનું. ૮૦. પાનું ૧૭૬ ત્યાં દુષ્પાપમૂળ છે. પાનું ૨૩૬ અઘ-પાપ તેમ જ પુણ્ય બે અઘ છે. અઘ. ૨૩૬. અઘ-પાપ તેમજ પુણ્ય. પાનું ૨૩૬. પાનું ૨૫૭ - અઘ-પાપ. પાનું ૨૮૬- દુરિત. પાપ તેમજ પુણ્ય દુરિત છે. અને પાનું ૨૮૩ - દુરઘ દુ અઘ-મહાપાપ, પુણ્ય અને પાપ બંને. પાનું ૨૮૮ - અંધકૂપ. અને ૨૧૧ ઘોરસંસારનું મૂળ પાપ છે. આ પહેલા હતા ને એમાંથી લખ્યું છે. એનું કાંઈ નહિ, આપણે આ એક ઠેકાણે હોય ત્યાં બધું સરખું (છે). સમજાણું કાંઈ? આહાહા..!

મુમુક્ષુ :- સમયસારમાં છે?

ઉત્તર :- ના ના 'નિયમસાર'. આ 'નિયમસાર'માં આ તો નવું પુસ્તક છે ને. પહેલું વાંચતા હતા એમાં લખી લીધું હતું. પહેલું આ વાંચતા હતા. હમણા આ વળી સારું પુર્કું-બુર્કું સારું હોય એટલે લોકોને સારું લાગે. એવું મૂકે. આ બધું સાધારણ લાગે છે. સમજાણું કાંઈ? આમાં કાંઈ બધામાં કેટલું લખવા નવરા હોય. 'ચંદુભાઈ' થોડું સુધારીને લખે. આહાહા..!

કહે છે,... ઓહોહો..! સંતોની વાણી તો જુઓ! પંચમહાવ્રત ધરનારા એમ વિકલ્પથી વ્યવહારથી છે. વસ્તુની નિર્મળધારાને ધરનારા. એ મહાવ્રત છે. સ્વરૂપમાં વીંટાઈ ગયેલા, આનંદઘનમાં વીંટાઈ ગયેલા, એવા સંતો જંગલમાં વસે. એને વસ્ત્ર-પાત્ર હોય નહિ. એને વીતરાગ શાસનમાં સંત-મુનિ કહેવામાં આવે છે. એ મુનિના આ વાક્ય છે. એટલું સિદ્ધ

કરવું છે અહીં. સમજાણું કાંઈ? આહાહા..!

કહે છે, 'ભેદોના જ્ઞાનને પામીને ભવ્ય જીવ ધોરસંસારના મૂળરૂપ...' ભાષા પાછી ધોર સંસારનું મૂળ (લીધી છે). એય..! ઓલાને ભઠ્ઠી-બઠ્ઠી આકરી લાગે, તો અહીં તો ધોર સંસારનું મૂળ કહ્યું છે, લ્યો. ભાઈ! ઓલી ભઠ્ઠી કીધી છે ને શુભમાં? ભયંકર ભઠ્ઠી? હા, ભયંકર ભઠ્ઠી. ભાઈમાં આવે છે. 'સોગાની'માં. ૩૧૨ પ્રશ્ન. ૬૪૫માંથી ૩૧૨મો પ્રશ્ન છે એમાં આવે છે. શુભભાવ શું કીધો? શુભભાવ ભયંકર. આહાહા..! ભયંકરનો અર્થ ભયને કરનારો, દુઃખને કરનારો. એમાં તને વાંધો શું છે? એય..! એ બધા આવી ગયા છે. બે જણા (આવ્યા હતા). તમે નહોતા. 'લાલચંદ્રજી' અને 'સુમેરુ' 'શેઠિયા' તરફથી. અમારી નજરે બે ભેગા થાય તો આ વાત સિદ્ધ થાય એવી છે. એ વિના આ વાત સમજાય નહિ. કાં ત્યાં 'જયપુર' આવે. અને કાં 'જયપુર'થી હું ત્યાં આવું. પણ બે કલાક ભેગા થયા વિના આ સમજાય એવું નથી. વાત તો એવી છે બધી. અહીં કાંઈ કોઈના પક્ષની વાત નથી.

ધોર સંસારનું મૂળ લીધું છે, લ્યો. પુણ્ય અને પાપના ભાવ, દયા, દાનનો, વ્રતનો, ભક્તિ, તપસ્યાનો ભાવ અને હિંસા, જૂઠું, ચોરી, વિષય, ભોગ, વાસનાનો ભાવ, બન્ને ભાવ ધોર સંસારનું મૂળ છે. એય..! 'પ્રકાશદાસજી'! છે? એમાં લખ્યું છે? આહાહા..! રાગ છે ને. રાગ છે એ ઝેર છે અને ઝેરના ફળ સંસાર છે. આત્માનો સ્વભાવ અમૃતસ્વરૂપ છે. અહીં તો એ પહેલું કહ્યું. અમૃત આનંદ શાંતિ અવિચળ સ્થિરતા એવો આત્માનો સ્વભાવ (છે). એનાથી આ પુણ્ય અને પાપ વિરુદ્ધ ભાવ (છે). સ્વભાવ જ્યારે મોક્ષનું કારણ છે ત્યારે પુણ્ય-પાપ એ સંસારનું કારણ છે.

મુમુક્ષુ :- પણ એમાં પુણ્યને ધોર શું કરવા કહ્યું?

ઉત્તર :- બન્ને ધોર જ છે. આત્માની શાંતિ નાશ થઈને ઉત્પન્ન થાય છે. શાંત... શાંત... શાંત... આહાહા..! એ શીતળતાનું સરોવર. સમજાણું? આ ઓલા કુંડ નથી કહેતા? શું કહેવાય ઊના પાણીના? કુંડ-કુંડ. ઊના પાણીના કુંડ નથી (હોતા)? રાજગૃહી ને બધે છે. આ આત્મા શીતળ ચૈતન્ય આનંદનો કુંડ છે. આહાહા..! સમજાય છે કાંઈ? શીતળ... શીતળ... શીતળ... ભગવાનઆત્માનો સ્વભાવ તદ્દન શીતળ-શાંત અકષાય સ્વભાવ. એનાથી પુણ્ય અને પાપ વિરુદ્ધ કષાય સ્વભાવ. માટે અકષાય સ્વભાવ મુક્તિનું કારણ, કષાયસ્વભાવ સંસારનું કારણ. સીધી વાત છે.

મુમુક્ષુ :- પુણ્ય-પાપમાં ભેદ પાડે એ ધોર સંસારનું કારણ છે.

ઉત્તર :- ધોર સંસાર આવ્યું ને પણ જુઓ! પુણ્ય-પાપમાં ફેર માને એ ધોર મિથ્યાદષ્ટિ છે. સંસાર(માં) રખડશે. કીધું ને 'પ્રવચનસાર'માં. શું થાય? માણસને મીઠાશ (છૂટતી નથી). હજી પાપમાં તો ઠીક પણ ઓલું પુણ્ય આવે ત્યાં એને આહાહા..! ગળે વળગે.

મુમુક્ષુ :- પુણ્ય પોતે જ પાપ છે.

ઉત્તર :- અહીં તો પાપ જ કહ્યું. અર્થ કહીને. બેને અર્થ કરીને કીધું.

મુમુક્ષુ :-

ઉત્તર :- પાપ જ કહ્યું. અનુભવીજન... 'યોગસાર'. 'પાપ કો તો પાપ સહુ કહે પણ અનુભવીજન પુણ્ય કો પાપ કહે.' આહાહા...! કેમકે આત્મા તો અમૃતનો કુંડ પ્રભુ છે. અવિકારી વીતરાગ અમૃતનો સાગર છે. એનાથી વિરુદ્ધ ભાવ ઉત્પન્ન થાય, ચાહે તો શુભ કે અશુભ (એ ઝેર છે). ચાર બોલ લેશે, ખૂબી છે આમાં. કર્તા અને ભોક્તા બેને ધારીને નાખ્યા. શુભ-અશુભ પરિણામ એ ઘોર સંસાર અને એમાં સુખ-દુઃખની કલ્પના થવી, સુખ-દુઃખની કલ્પના થવી એ બધું ઘોર સંસારનું મૂળ છે. શાંતિથી એને વિચારવું જોશે. જો એને સત્ય જોઈતું હોય તો. આહાહા...! ભાઈ! પુસ્તકમાં છે કે નહિ?

મુમુક્ષુ :- પુસ્તકમાં લખ્યું છે.

ઉત્તર :- તેનો તો અર્થ થાય છે. આ કાંઈ ઘરના અર્થ નથી થતા. આહાહા...!

મુમુક્ષુ :- અમારી બાજુ બે ચીજ જ મળે છે, પુણ્ય અને પાપ.

ઉત્તર :- પુણ્ય અને પાપ બાપા બે ક્યાં, એ તો સંસાર છે. આહાહા...! જેને એના ફળમાં મીઠાશ છે ને, એને પુણ્ય-પાપની મીઠાશ ખસતી નથી. પૈસા, આબરૂ, ધૂળ અને બધું. આહાહા...!

મુમુક્ષુ : પણ પુણ્ય હોય તો બધું મળે, નહિતર...

ઉત્તર :- ધૂળમાં પણ નથી મળતું. ધૂળેય નથી. એય...! 'શાંતિભાઈ'! આ બધા પુણ્યશાળી કહેવાય, બધા પૈસાવાળા. 'કલકત્તા'ના. કહો, સમજાણું કાંઈ? 'જયંતીભાઈ'નો છોકરો છે એ ખરો. 'દિલીપ'. એ મારો ધડાકા લે. બાર વર્ષનો છે, બાર વર્ષનો. વસ્તુ એવી છે. લોકોને કેમ નથી બેસતું? એમ બોલે છે. 'નવલચંદભાઈ'! 'જાદવજીભાઈ'નો પૌત્ર, 'જયંતીભાઈ'નો દીકરો. ત્યાં 'કલકત્તા'માં બધું કરે છે ને? ભાઈ ઓળખતા હશે 'જમનાદાસભાઈ' ને નામ? શું? 'લાલચંદભાઈ'. એને ઓળખતા હશે. એમના દીકરાના દીકરા છે ત્યાં. નાનો બાર વર્ષનો 'દિલીપ'. જ્યારે અહીં પુસ્તક લઈને બેસે ત્યારે ધડાકા લે, તમારા વૃદ્ધો-બુદ્ધોનું પાણી ઉતારી નાખે એવો છે. 'શાંતિભાઈ'! બોલે વીર્યથી, હોં! શરીર થડાદાર છે જરી. બાર વર્ષ પૂરા થયા, તેરમું ચાલે છે. આ કેમ બેસતું નથી? આવી વસ્તુ કેમ બેસતી નથી લોકોને? 'નવલચંદભાઈ'! આ એના શબ્દ છે, હોં! સાંભળીને પણ એને... આવી વાત સાંભળવા મળે એ ભાગ્યશાળી છે, એમ બોલતો હતો. એમ બોલતો. આવે ત્યારે અહીં બેસે. હમણા વળી એને ભણવા લઈ ગયા છે ને? ભણવા લઈ ગયા ... એના બાપને 'જયંતીભાઈ'ને. બેટા! ચાલ.. ચાલ.. ભણવા. હવે ભણ્યા, કહે. આવા ભણતર તો અનંતવાર ભણ્યો. એના બાપને એવો જવાબ આપ્યો હતો. 'જયંતીભાઈ' કહે કે ચાલ ભાઈ હવે તું. આપણે અહીં રજા પૂરી થઈ ગઈ. વેકેશન હોય ને. અરે...! ભણ્યા. આ ભણતર એને કહેવાય કે જે ભણતર અનંતવાર કરીને ભૂલી ગયો એ કર્યું એ ભણતર નહિ. ભણતર તો આ. કાયમ

રહે, નિત્ય રહે એનું નામ ભણતર. 'પંડિતજી'! એવો એક છોકરો આવ્યો છે. એનો પૌત્ર છે. આહાહા...! એમાં આત્મા છે ને? ત્યાં ક્યાં નાના-મોટા શરીર છે. આ તો જડ છે, આ તો માટી છે. નાની-મોટી ઉંમર તો શરીરને છે, આત્માને ક્યાં ઉંમર હતી.

કહે છે, અહો...! ભવ્ય જીવ! આહાહા...! એમ કરીને કેટલું સંબોધન કરે છે, હોં! હે ભવ્ય જીવ! ભેદજ્ઞાનની આવી દશાને પામીને... આહાહા...! જેનાથી જુદો પડ્યો છો એ ચીજ શું છે? એ તો સંસારનું મૂળ સ્વરૂપ દુઃખ છે. અને સુખ-દુઃખ. બે લીધા. કરવાનું અને ભોગવવાનું. શુભ-અશુભ પરિણામ કરવા અને શુભ-અશુભ પરિણામમાં હરખ-શોકનું ભોગવવું ધોર સંસારનું મૂળ છે. આ પૈસા-બૈસા મળે અને ખાવા-પીવામાં મજા પડે, એ રાગ ધોર સંસારનું મૂળ છે, એમ કહે છે.

મુમુક્ષુ :- હવે કરવું શું એ તો વાત કરો.

ઉત્તર :- આ કરવાની વાત તો ચાલે છે. આત્મા અંદર આવો છે એની અંદર એકાગ્ર થાવું એ કરવાનું છે. બાકી બધા ઝેરના પ્યાલા પીવે છે, એમ કહે છે. આહાહા...!

મુમુક્ષુ :- અમૃત જેવા લાગે છે.

ઉત્તર :- ધૂળેય અમૃત નથી. આ તો આપણે આવી ગયું, નહિ? દારૂ પીવે એને શીખંડનો સ્વાદ લાગે નહિ. એને શીખંડનો સ્વાદ દૂધ જેવો લાગે. દારૂના ઘેનમાં સારો શીખંડ આપો તો એને સ્વાદ ન લાગે એને કેફ છે એટલે. જાણે દૂધ પીઉં છું એમ લાગે. એમ આ અમૃત જેવું લાગે, મિથ્યાત્વનું ઘેન છે એટલે.

મુમુક્ષુ :- ... પુણ્યની વાત આવે ત્યારે લાકડીઓ લઈને બેઠા છો.

ઉત્તર :- ... આ શું કહે છે? આ મુનિ શું કહે છે? 'પદ્મપ્રભમલધારીદેવ' દિગંબર મુનિ સંત છે. આત્મધ્યાની, જ્ઞાની, જેના મુખમાંથી આગમ ઝરે છે. એમ આગળ લખ્યું છે.

મુમુક્ષુ :- આ મૂળ ભૂલ કાઢવાની વાત છે.

ઉત્તર :- મૂળ ભૂલ કાઢવાની વાત છે. હજી સમજણમાં ઠેકાણા નથી તારા, શ્રદ્ધામાં હજી ઠેકાણા નથી અને તને ધર્મ થઈ જાય! સમજાય છે કાંઈ?

મુમુક્ષુ :- આત્મામાં ઉતર્યા તો પછી જીવવાની વ્યવસ્થા શું?

ઉત્તર :- કોણ જીવે? એ તો એને કારણે જીવશે.

મુમુક્ષુ :- રોટલા વિના શી રીતે જીવશે?

ઉત્તર :- એ રોટલા એને કારણે મળશે.

મુમુક્ષુ :- આજે ક્યાં મળતા હતા.

ઉત્તર :- એના કારણે આવશે. આવવાનું હશે તો આવશે, નહિ આવવાનું હોય તો નહિ આવે. આપણે કાઠિયાવાડમાં નથી કહેવાતું? ખાનારનું નામ દાણે દાણે છે. તમારે શું કહે છે? દાણે દાણે મહોર મારી છે. એનો અર્થ કે જે દાણા આવવાના તે આવવાના, નહિ

આવવાના તે નહિ આવવાના. તારે કારણે નહિ. કોણ નભે? અને કોને નભાવવું છે? આહાહા...! ભગવાન તો પોતાના સ્વરૂપથી નભે. કીધું નહિ? ત્રિકાળ અત્રૂટ શ્રદ્ધાના સ્વભાવથી ત્રિકાળ એ ટકી રહ્યો છે. આહાહા...! કાયરના કાળજા કંપે એવું છે.

કહે છે, 'સુકૃત કે દુષ્કૃતને, સુખ કે દુઃખને...' સુખની કલ્પના થાય. આ પૈસા, બાયડી, છોકરાના છોકરા સારા, એમાં એય...! 'પોપટભાઈ'! તમારે છ છોકરા. આમ બેઠા હોય. છ વહુરું. અને પોતે, ઘરના ને આ ખુરશી નાખીને બાગમાં બેઠા હોય. જોઈ લો એ તો તમારે આહાહા...!

મુમુક્ષુ :- એમ કાંઈ છોકરાવ સાથે રોજ બેસે નહિ.

ઉત્તર :- કો'ક દિ' નવરા થાય ત્યારે તો બેસે ને. કોઈક દિવસ. હવે અહીં મકાન કરાવ્યા છે તો એનો બાપ અહીં રહેશે ત્યારે ત્રણ-ત્રણ કોઈક વખતે થશે તો ભેગા બેસસે કે નહિ?

મુમુક્ષુ :- એ તો વારાફરતી આવે.

ઉત્તર :- ભલે વારાફરતી પણ ત્રણ-ત્રણને .. એમ કહે છે. એની વાત ક્યાં (છે), આ તો બધાની વાત છે ને? એય...! 'ચીમનભાઈ'! આ તો એક મોઢાઆગળ માણસની વાત થાય. આહાહા...! શું થાય?

જગત લુંટાણું છે ને? અને લુંટાઈને ખુશી થાય છે પાછા. ભાર ઓછો થયો. ચોર આવીને લઈ ગયો, ભાર ઓછો થયો. આહાહા...! અરે...! ભગવાન! તારો માલ અંદર અમૃત અને શાંતિનો સાગર ભર્યો છે, ભાઈ! તને તારી કિંમત નથી, તને તારી ખબર નથી, તને તારું ભાન નથી. અને બીજાના ભાન કરીને બેઠો. આમ છે ને તેમ છે. દેવનો દીકરો ઉતર્યો જાણે સંસારની વાતું કરવા બેઠો. અહીં મૂર્ખ. 'નવલચંદભાઈ'! ભાઈ! અહીં તો આ છે. અહીં કાંઈ અમારી પાસે માખણ-બાખણ નથી.

મુમુક્ષુ :- કાંઈ ખબર નથી.

ઉત્તર :- કાંઈ ખબર નથી. આહાહા...! ભાષા તો જુઓ! આટલું અંદર નાખ્યું, હોં! બ્રહ્મોપદેશ કહ્યો છે ને એટલે.

'આ રીતે કહેવામાં આવેલા ભેદોના જ્ઞાનને પામીને...' આહાહા...! અનંત ચતુષ્ટયનો નાથ એવો ભગવાન છે. એ રાગથી, પરથી અને પર્યાયથી ભિન્ન છે. એવા 'ભેદોના જ્ઞાનને પામીને ભવ્ય જીવ...' જેને મોક્ષ અલ્પકાળમાં નજીક છે હવે, એવા ભવ્ય જીવો, સુકૃત-દુષ્કૃતના ભાવ એ સંસારનું મૂળિયું છે અને સુખ-દુઃખનો ભાવ એ ઘોર સંસારનું મૂળ છે. 'અત્યંત પરિહરો,...' ભાષા છે. 'અત્યંત પરિહરો,...' એકલો પરિહરો એમ નહિ. કહો, 'ભીખાભાઈ'! શું કરવું આમાં?

મુમુક્ષુ :- આપની વાત મારે ગ્રહણ કરવાની છે.

ઉત્તર :- ગ્રહણ કરવાની છે. એને જવાબ દેતા આવડે છે. આ તળેટી છે ને? શું

કહેવાય? તલાટી. તળેટી કીધું અહીં. આહાહા..!

‘અત્યંત પરિહરો,...’ અહીંયાં ધર્મી જીવને, ભવ્ય જીવને કહે છે, તારે જો સુખી થવું હોય, ધર્મ કરવો હોય, મુક્તિનું કારણ સેવવું હોય તો ભગવાનઆત્મામાં એકાકાર થા અને સુખ-દુઃખને, શુભ-અશુભ પરિણામને છોડો. દષ્ટિમાંથી છોડી દે. એ મારું સ્વરૂપ જ નથી. આહાહા..! આ બધા તો અજરઅમર થવાના પ્યાલા છે. ચોરાશીમાં મરી ગયો, અબજોપતિ અનંતવાર થયો. અબજોપતિ અનંતવાર અને સો વાર માગે અને કોળિયો મળે એવો ભિખારી (અનંત વાર થયો), એમાં નવી શું ચીજ છે? એ બધા રાંકા-ભિખારા દુઃખી છે. આત્માની બાદશાહીની જેને ખબર નથી એ બધા ભિખારી-રાંકા છે. એય..! ક્યાં ગયા? એ.. ‘મલૂપચંદભાઈ’! શું તમારો હજી આવ્યો નથી? કોઈક કહેતું હતું, થોડા દિવસમાં આવવાનો છે. હેરાન હેરાન થાય જ્યાં ત્યાં, દીકરીને પરણાવા માટે ગોતા-ગોત કરે છે. બે કરોડ રૂપિયા છે. છોડી એક છે. હવે નાખવી ક્યાં? તો ગોતવા ફરે છે એનો દીકરો.

મુમુક્ષુ :- બાપ છે તો ફરવું જ પડે ને.

ઉત્તર :- હેરાન (થાય છે). દુઃખ બધા દુઃખના (પંથ છે). આહાહા..! ‘કુંવરજીભાઈ’નું કહ્યું હતું, દાખલો નહોતો આપ્યો? ‘કુંવરજીભાઈ’ કંદોઈનો. ‘ચુડાવાળા’ દાખલો આવ્યો.. ભજ્યા કે ગાંઠિયા કરતા હતા. આપણા જૈન હતા. કંદોઈ ‘ચુડા’માં ‘કુંવરજીભાઈ’ કરીને (હતા). આમ કરતા હતા એમાં ઉપરથી સર્પ નીકળ્યો. કડાઈમાં પડ્યો. અડધો પડ્યો કડાઈમાં અને અડધો રહ્યો બહાર. તેલમાંથી તાવીથે કરીને આમ કાઢ્યો. ચુલામાં ઘૂસી ગયો. અડધો બળ્યો. ભજ્યા કરતા હશે અને ઓલો ઉપરથી સર્પ નીકળ્યો હશે આમ. વરાળ ઊની લાગી તો અડધો કડાઈમાં પડ્યો. ‘કુંવરજીભાઈ’ જૈન, હોં! બિચારા. ત્રાસ ત્રાસ. આમ કરીને બહાર કાઢ્યો. અડધો અંદર અને અડધો બહાર. બહાર કાઢ્યો એવો ભાન ન મળે એટલે એને એમ કે બચવા જાવ તો ચુલામાં ગયો. સળગતી ચૂલમાં બળ્યો અને ભડચું. આ બળેલો બચાવ કરવા ગયો ત્યાં બળવામાં ઘૂસી ગયો. એમ અજ્ઞાની પોતાના સુખને માટે કરવા જાય છે ત્યાં અગ્નિને, મિથ્યાત્વને, રાગને શેકે છે. ઊંડો-ઊંડો ગરી જાય આઘો. સમજાણું કાંઈ? આ તો બનેલું છે, હોં! એમના છોકરા બે દિવસ પહેલા આવ્યા હતા.

મુમુક્ષુ :- એ તો કુંવરજી પોતે પણ અહીં આવતા ને.

ઉત્તર :- હા, અહીં આવતા ને. પૈસા કાઢીને અહીં મૂક્યા હતા. શુભ ખાતામાં. અહીં આપી ગયા હતા. આહાહા..! એ વખતે કાંઈ ત્રાસ હતો. આ અડધો બળ્યો પડ્યો અને જ્યાં કાઢ્યો ત્યાં હળહળતી અગ્નિમાં ઘૂસી ગયો. એમ અનાદિનો અજ્ઞાની મિથ્યાત્વથી, ઊંધી શ્રદ્ધાથી બળીઝળી રહ્યો છે. સમજાય છે કાંઈ? એને જ્યાં કોઈક કહે કે ભાઈ! આમાંથી નીકળ. ઊંડો-ઊંડો પેસે. ઊંડાઈ. આત્મામાં ઊંડું જાવું છે એના બદલે રાગ અને મિથ્યાત્વમાં ઊંડો જાય છે. આહાહા..! રાગ તે મારી ચીજ છે ને રાગ મારું સ્વરૂપ છે, રાગથી મને

લાભ થશે. મિથ્યાત્વમાં, ઘોર સંસારમાં ઊંડો-ઊંડો ગરે છે. સમજાણું કાંઈ? આવી વાત છે.

મુમુક્ષુ :- .. પણ પૈસા વિના ચાલતું નથી.

ઉત્તર :- પૈસા વિના જ ચાલે છે. અનાદિથી મરી ગયો. પર વિનાનો તો રહ્યો છે. દરેક તત્ત્વ સ્વથી રહ્યું અને પરથી નથી. પરથી નથી ત્યારે તો રહ્યો છે. ક્યાંય ન્યાયને સમજે નહિ તો શું કરે? આ આંગળી છે. લ્યો. એ આંગળી, આંગળીથી રહી છે. આ આંગળીથી રહી છે? આ આંગળીનો તો એમાં અભાવ છે. અભાવને લઈને રહી છે. એમ આત્મા, આત્માથી રહ્યો છે, પર વસ્તુના અભાવથી રહ્યો છે. આહાહા..! પણ મિથ્યાત્વની માન્યતા કે મારે પર વિના ચાલે નહિ. એ માન્યતા વિના એણે ચલાવ્યું નથી. સમજાણું કાંઈ?

‘અત્યંત પરિહરો...’ ‘પદ્મપ્રભમલધારીદેવ’ની ભાષા આકરી લાગે, હોં! એટલે ઓલો ‘રતનચંદ્રજી’ એમ જ કહે... આહાહા..! ‘તેનાથી ઉપર (અર્થાત્ તેને ઓળંગી જતાં),...’ જુઓ! એ શુભ-અશુભભાવ અને સુખ-દુઃખની કલ્પના, એને ઓળંગી જાવ અને અંદર જાવ. એમ કહે છે. ‘જીવ સમગ્ર (પરિપૂર્ણ) શાશ્વત સુખને પામે છે.’ એ પુણ્ય-પાપના વિકલ્પો અને સુખ-દુઃખની કલ્પના, એને પરિહરિ-છોડી, અંતર ભગવાનઆત્માના અંતરમાં એકાગ્ર થાય છે એ શાશ્વત પરમસુખને પામે છે—એ મુક્તિને પામે છે. આ ધર્મ છે. ભારે વાત પણ, ભાઈ! કાયરના તો કાળજા કંપી ઊઠે. હાય..હાય..! આ તો અમે કહેતા સાંભળ્યું હતું કે ‘સોનગઢ’વાળા આમ કહે છે. જે સાંભળ્યું એ પ્રત્યક્ષ આવ્યું. આહાહા..! શાસ્ત્ર કહે છે કે ‘સોનગઢ’વાળા કહે છે આ? ‘શાશ્વત સુખને પામે છે.’ આહાહા..!

‘સમગ્ર’ નામ (‘પરિપૂર્ણ’) ‘શાશ્વત...’ એટલે અનંતઆનંદ. જે કોઈ પુણ્ય-પાપ અને સુખ-દુઃખની કલ્પના છોડી અને અંતર સ્વભાવ ભગવાનઆત્માનો આશ્રય લઈ, અને અનુભવે છે તે ‘શાશ્વત સુખને પામે છે.’ એને મોક્ષનો માર્ગ પણ કહ્યો અને એનાથી મોક્ષ મળે એમ બન્ને વાત કરી. સમજાણું કાંઈ? પહેલા હજી શ્રદ્ધા—રુચિમાં પણ ઠેકાણા ન મળે, એને અંદર ચારિત્ર ક્યાંથી આવે અને વીતરાગતા ક્યાંથી આવે અને મોક્ષ ક્યાંથી થાય ? આહાહા..! વિશેષ કહેશે...

(શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ !)